

Kirjojen siivin kaukomaille

■ Markku Löytönen

Työn johdosta ulkomaille matkustaminen on nykyään hyvin tavallista monelle suomalaiselle, samoin lomamatkat, jotka suuntautuvat entistä kaukaisempiin kohteisiin Aasiassa, Amerikoissa ja joskus Afrikassakin. Kun minä elin lapsuuttani 1950- ja 1960-luvulla, asia oli tyystin toisin. Ulkomaille matkustaminen työn vuoksi oli ylen harvinaista, ja lomamatkatkin tehtiin tavallisesti kotimaahan. Silti minä kuljin alituiseen maailmalla mitä ihmeellisimmissä paikoissa.

Matkustaminen tapahtui seikkailukertomusten, historiallisten romaanien, kartastojen ja muiden tietokirjojen sekä oman mielikuvituksen avulla. Kansakouluni kirjasto oli auki muutamana kerran viikossa parin tunnin ajan. Siellä oli aina paljon oppilaita tavaamassa kirjojen nimiä tai selaamassa mielenkiintoisia teoksia. Yleisessä kirjastossa opin käymään vasta paljon vanhempana. Pyysin ja myös sain silloin tällöin lahjaksi kirjoja, jotka luin suurella innostuksella. Minun ei tarvinnut kuin avata J. Fennimore Cooperin *Viiimeinen mohikaani*, kun olin jo Atlantin tuolla puolen Pohjois-Amerikan erämaissa. Toivo Kauppinen *Seikkailu kadonneessa kaupungissa* taas sai mielikuvitukseni rakentamaan synkän ja sokkeloisen kaupungin, jossa kirjan tarina tapahtui. Vähän vanhempana suosikkejani olivat Mika Waltarin romaanit, jotka kuljettivat minut läpi Euroopan ja Välimeren alueen historian suurten myllerrysten. *Mika-el Karvajalka*, *Johannes Angelos* ja *Turms, kuolematon* ovat yhä suosikkilukemistoani. Vaikka edellä mainitut kirjat ovatkin kaunokirjallisuutta, on niiden esine- ja tapakulttuurien kuvaus pitkälti todenmukainen ja synnytti uskottavan

kuvan paikoista, minne kirjojen tapahtumat ja oma mielikuvitukseni minut kuljettivatkaan.

Pidin myös kaukomaista kertovista tieto- ja matkakirjoista. Rafael Karstenin kaksiosainen matkakirja *Intiaanien parissa Ecuadorin aarniometsissä* kiidatti minut hetkessä Etelä-Amerikan Amazonasin pääkallionmetsästäjien luo. Luin myös innolla suurista löytöretkistä ja merirosvoista. Ja milloin en jaksanut lukea aikuisille kirjoitettuja kirjoja, katselin niiden jännittäviä kuvia ja taidokkaita karttoja ja annoin mielikuvitukseni kuljettaa minua paikasta toiseen kuuluisien tutkimusmatkailijoiden seurassa. Saksalaisen Alexander von Humboldtin seitsemän vuoden mittainen luonnontieteellinen tutkimusretki Etelä-Amerikkaan kaksisataa vuotta sitten tuli näin tutuksi. Opin myös, että ensimmäisen tieteellisen kuvauksen Niagarán putouksesta laati suomalainen Pehr Kalm, joka teki 1700-luvun puolivälissä kolmen vuoden tutkimusretken Pohjois-Amerikan itärannikolle.

Kotimme suurta karttakirjaa jaksoin selata kerta toisensa jälkeen. Kääntelin karttakirjan sivuja tutkien huolellisesti monenlaisia yksityiskohtia. Laskeskelin välimatkoja Suomesta milloin minnekin ja mittasin erilaisten paikkojen topografiaa korkeuskäyristä tai väriskaaloista. Ihmettelin monta kertaa, miten ihminen saattoi selvittää hengissä kulkiessaan halki suunnattomien aavikoiden, tai kuinka valtavat vesimassat syöksyvät läpi Niagarán putousten. Merkillinen yksityiskohta liittyi Peppi Pitkätossuun. Jostain syystä olin täysin varma siitä, että Pepin isän hallitsema Kurrekurredut-saari sijaitsi Karibialla. Niinpä etsin sitä monet kerrat oikein suu-

rennuslasin avulla karttakirjasta saarta koskaan löytämättä. Vasta myöhemmin ymmärsin, että saari sijaitseekin eteläisillä merillä eikä lähelläkään Karibiaa.

Yksi lapsuudenaikainen suosikkini oli *Aku Ankan* ja sen kaukomaista kertovat, Carl Barksin käsialaa olevat seikkailut. Toivoin joka kerta lehden saapuessa, että joku sarjan monista hahmoista lähtisi seikkailemaan kauas pois Ankkalinnasta. Ja yhtä hartaasti toivoin, että kysymyksessä olisi jatkokertomus. Silloin tiesin varmuudella, että yhdessä tai kahdessa seuraavassa lehdessä pääsisin sarjakuvahahmojen mukana maailmalle.

Aku Ankan tarinoista opin myös paljon uutta kaukaisista paikoista, sillä tapahtumapaikkojen tapa- ja esinekulttuuri oli aina kuvattu oikein. Hyvä esimerkki tästä on klassikkotarina *Kuningas Salomon kaivokset*, jossa ympäristökuvaus on virheetön, vaikka mantereelta toiselle matkustetaan moneen kertaan. Samoin kasvit ja eläimet ja muu luonnonympäristö kuvataan oikein. Kaksi muuta Väli- tai Etelä-Amerikkaan sijoittuvaa ja mieleeni unohtumattomasti piirtynyttä klassikkotarinaa ovat *Inkojen kulta* ja *Mayakeisarin kruunu* – kumpikin täynnä paljon yksityiskoh- taista tietoa paikoista, esineistä ja tavoista. Sama virheettömyys pätee myös tarinoissa esiintyviin suurempiin kohteisiin, kuten purjealuksiin, jotka vastaavat todellisen maailman alustyyppejä.

Vaikka *Aku Ankan* kaukomaista käsittelevät tarinat olivat mielikuvituksen tuotetta, oli seikkailuissa todenmukaisten kuvausten ja tarkkojen yksityiskohtien ansiosta tiettyä aitouden tuntua. Se viehätti minua jo pienenä ja viehättää yhä, kun luen *Aku Ankan* klassikkoja.

Omille kolmelle lapselleni olen lukenut oman iltasadun joka ikinen ilta, kun olen ollut kotona. Lukujärjestys alkoi aina nuorimmasta, joka pienenä yleensä nukahti kesken oman satunsa. Sit- ten luin keskimmaiselle ja viimeiseksi vanhim- malle, jolloin keskimäinen tavallisesti nukahti. Eräänä iltana keksin kertoa lapsilleni tarinoi- ta tutkimusmatkailijoista, jotka ovat matkusta- neet kaikkialla maailmassa kenttätutkimuksi- saan. Tarinat innostivat pieniä kuulijoita niin paljon, että päätin alkaa kirjoittaa lapsille tie- tokirjoja suomalaisista tutkimusmatkailijoista. Olen varma, että omat lapsuudenaikaiset mieli- kuvitusleikkini sekä tapa- ja esinekultuuriltaan virheettömän kaunokirjallisuuden ja tietokirjal- lisuuden lukeminen osaksi selittävät ajatukseni ryhtyä kirjoittamaan lapsille tietokirjoja suoma- laisista tutkimusmatkaajista.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston kulttuurimaantieteen professori ja vararehtori. Seuraavassa lehdessä elämänsä tietokirjoista kertoo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran eri- koistutkija Raija Majamaa.